

ДІАЛОГ ПРАВОВОЇ ТА МОВНОЇ СИСТЕМ

У будь-які правові дії чи явища людина вкладає певний смисл, оформлюючи його матеріально у слова. Кожне слово відповідно містить у собі інформацію, яка за допомогою мови зберігається та накопичується, стаючи найважливішим компонентом культури взагалі та правової культури зокрема. Сучасний світ не може існувати в умовах замкнутості правових і мовних культур. Різні ідеї, світоглядні та ціннісні установки, що поширюються через систему освіти і виховання, спеціальну літературу, ЗМІ, діяльність різноманітних організацій — усе це циркулює у суспільстві як діалог правових культур, внаслідок чого відбувається філіація ідей, їх зіткнення та взаємодія не лише у межах однієї держави, а й назовні (Оборотов Ю. Н. Теория государства и права...2004, 33). У ХХІ столітті на перший план висувається проблема правової комунікації, тобто проблема загального праворозуміння та сумісної правотворчості. Функціонування національних правових систем в сучасних умовах залежить від багатьох чинників, які дозволяють їм, не втрачаючи своєї самобутньої цінності, залучатися до глобалізаційних процесів. Протягом останніх десятиліть спостерігається активний процес інтеграції правової системи України в європейський правовий простір та її активної участі у загальносвітових та політичних процесах, що віддзеркалює вплив глобалізації на національну правову систему, тобто правову акультурацію.

Багатство правової картини світу — одне з яскравих підтверджень цінності потенціалів світової спільноти. Кожна країна накопичила і зберегла, примножила свої правові концепції, традиції правової культури, специфічні юридичні інститути. Тобто у кожного народу є наче своя правова «визитівка». І хоча законодавчі притаманний національний характер, проте право за своєю природою має транснаціональний характер (Давид Р. Основные правовые системы современности. 1999, 11).

Отже, національні правові та мовні системи не існують ізольовано, вони взаємодіють одна з одною, ведуть нескінченний культурний діалог. Те, що видано, написано і застосовано однією державою, може вплинути безпосередньо на способи тлумачення права і в іншій країні зі схожими традиціями та структурою. Мовна система окремої держави, так само як і правова, зазнає постійного тиску з боку фрагментів інших мовних та правових культур, дискурсів, текстів, процедур, мовних і правових конструкцій. Цілком ймовірно, що за даних умов особливої уваги потребує вивчення нормативності мови, наявних іншомовних конструктів, правової стилістики, характерної для різних правових сімей і законодавств груп або окремих держав.

Мова і право є органічно взаємодіючими системами, що розвиваються і формують одна одну. Правниче мовотворення дозволяє розкрити з лінгвістичних позицій (лексичних, стилістичних, граматичних, лексикографічних тощо) процес формування мови закону як органічної частини національної мови (Кравченко С. П. Мова як фактор правоутворення та законотворення: автореф. ...2000, 6). Внесок іншої системи права або кількох систем права у становлення нової правової системи завжди існує, і «нізвідки» або тільки «з самої себе» правова система держави не виникає. Те ж саме стосується і мови права. Цим підкреслюється спільність ознак правових та мовних систем, що серед чинників свого виникнення мали й акультурацію, тобто руйнування замкнутості культур, з одного боку, та запозичення елементів системи «батьків» в систему новонароджену — з другого. Історія великих правових систем, як правило, починається із запозичення (афінське, римське, західне право і так далі). Воно може відбуватися через окремі правові інститути, елементи юридичної техніки і практики правозастосовної діяльності. Має місце також запозичення правових принципів, правових ідей. Мовні ж фрагментарні запозичення називаються мовною інтерференцією. Цілком ймовірно, що відносно мови права їх можна назвати правовою мовною інтерференцією (далі ПМІ), яку визначити як зміни в мовній системі внаслідок правової акультурації. Вважаємо, що процеси інтерференції у мові та акультурації у праві мають спільне, якщо не тотожне підґрунтя — зміни однієї системи внаслідок впливу більш розвинутої.

Слід зауважити, що фрагментарна правова акультурація та ПМІ є поширеним явищем, що виникає у рамках постійного діалогу правових систем і правових культур. Але перенесення ідей з однієї системи в іншу (чи то правову, чи то мовну) вимагає їх ретельного аналізу на сумісність. Для досягнення успішного результату правовий та мовний інститути, узяті з однієї системи і перенесені в іншу систему, повинні поєднуватися із цією системою, а не відторгатися нею. Тобто кожна правова культура має бути здатною до інновацій. Українська юридична термінологічна система після 1991 року розвивається двома напрямками, створюючи національну юридичну термінологію на українському ґрунті та інтерферуєчи елементи російської юридичної терміносистеми внаслідок уніфікації мови права країн зі спільною правовою культурою. Тому будь-які запозичення виправдані лише за умови збереження вітчизняного правового та мовного спадку.